

Bahodir XURRAMOV,

A.Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: bbbxurramov@gmail.com

TerDUning pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD M.Djumayeva taqrizi asosida

MASOFAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANI O'QITUVCHILARINING UZLUKSIZ KASBIY MALAKA OSHIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Аннотация

Ushbu maqolada uzluksiz kasbiy malaka oshirish tizimining joriy etilishidagi muammolar, izlanishlar va yechimlar haqida fikr va mulohazalar hamda informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilarining uzluksiz kasbiy metodik ko'nikmalarini rivojlantirishda masofaviy va aralash malaka oshirish shakllari xususida tahliliy ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Malaka oshirish tizimi, masofaviy o'qitish shakllari, uzluksiz kasbiy rivojlanish, andragogika, o'qitish tamoyillari, o'qituvchining kasbiy ehtiyoji.

IMPROVING THE SYSTEM OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF INFORMATION TECHNOLOGY AND IT TEACHERS ON THE BASE OF DISTANCE EDUCATION TECHNOLOGIES

Annotation

In this article, some difficulties in implementation of continuous professional training, studies and solutions about view and opinions, also to develop information technology and IT subject teachers's continuous professional methodical skills analytical data mentioned about remote and mixed training forms.

Key words: Training system, forms of distance learning, continuous professional development, andragogy, teaching principles, teacher's professional need.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ПЕДАГОГИ ИТ НА ОСНОВЕ ДИСТАНЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В этой статье рассматриваются некоторые трудности в реализации непрерывного профессионального обучения, исследованиях и решениях взглядов и мнений, а также в развитии непрерывных профессиональных методических навыков учителей информационных технологий и ИТ-предметов, аналитические данные упоминаются о дистанционных и смешанных формах обучения.

Ключевые слова: Система обучения, формы дистанционного обучения, непрерывное профессиональное развитие, андрагогика, принципы преподавания, профессиональная потребность педагога.

Kirish. Mamlakatimiz innovatsion taraqqiyot yo'lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo'lgan yoshlarning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish, shu yo'lida xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, ilmiy tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga egadir.

Ushbu islohotlarning negizi sifatida, davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasidagi "Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi" deya takidlab o'tgan so'zlarida hamda O'zbekistonni rivojlangan mamlakatga aylantirishni yo'lida faqat jadal islohotlar, ilm-ma'rifat va innovatsiya bilan erisha olishimiz, buning uchun esa, avvalambor, tashabbuskor islohotchi bo'lib maydonga chiqadigan, strategik fikr yuritadigan, bilimli va malakali yangi avlod kadrlarini tarbiyalashimiz zarurat borligini ta'kidlab o'tgan holda, sharq donishmandlarining quyidagi fikrlarini e'tirof etgan, "Eng katta boylik - bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros - bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik - bu bilimsizlikdir"- deya takidlab o'tgan fikrlarida ham ko'rishimiz mumkin.

Shu sababli barchamiz zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, raqobatbardosh kadrlar bo'lib yetishishimizda uzluksiz bilim olish hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak.

Shu jumladan, bugungi davrda taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini

egallash bu, yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi.

Adabiyotlar tahlili. Masofaviy va aralash shakldagi malaka oshirish kasbiy faoliyati bilan bog'liq ta'lim ehtiyojlarni qondirish, masofaviy ta'lim texnologilari, informal ta'lim, avvaldan olingan kasbiy bilimlarni yangilash va chuqurlashtirish kabi maqsadlari o'z ishiga olgan uzluksiz ta'limning tarkibiy qismi sifatida oshirish yuzasidan respublikamiz olimlaridan A.Aminov, A.D.Asqarov, U.Begimqulov, M.A.Batirov, O.Bobomurodov, A.Ibraymov, M.Komilov, N.Muslimov, D.Sayfurov, MDH davlatlarda A.Andreev, A.S.Lesnevskiy, A.Shabanov, K.Sharifzyanova xorijiy davlatlarda T.Anderson, Z.Berge, J.Daniel va boshqalar tomonidan tadqiqot ishlari olib borgan.

Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari, malaka oshirish tizimi muassasalarining o'qituvchi shaxsini, uning qadr-qimmatini va kasbiy manfaatlarini rivojlantirish borasida N.Goncharova, E.M.Nikitin, E.A.Levanova, V. P.Korsunov kabi xorijlik olimlarning tadqiqotlarida o'z aksini topgan.

Tahlil va natija. Malaka oshirishni tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqilayotganda, uzluksiz ta'lim muammolar bo'yicha birinchi nazariy tushunchalar XX-asrning birinchi yarmida ingliz tadqiqotlarining ilmiy ishlarda paydo bo'lgan. Mazkur muammoga bag'ishlangan birinchi ilmiy ishlarda, asosiy nazariy amaliy masalalarda deyarli kam ishlab chiqilgan katta yoshdagi insonlarga ta'lim berish haqida so'z yuritiladi.

Avvalo ta'lim katta yoshdagi insonlar bazaviy ta'lim berishda boshliqlarni bartaraf etishga imkon yaratuvchi, yoxud olingan kasbiy bilimlar eskirishi bilan bog'liq zaruriy ta'lim o'rni to'ldiruvchi ta'lim sifatida ko'rib chiqilgan.

Uzluksiz ta'lim konsepsiyasi hayotining barcha bosqichlarida insonning rivojlanishini ko'zda tutadi va fikrimizcha, birinchidan, hozirgi vaqtda yechimni talab etadigan muammolarni, yangi avlodning o'sib yetilish davrigacha qoldirilishi mumkin emasligi va shuning uchun bugungi hayot uchun to'liq javobgar bo'lgan kattalar bilimlarini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar qabul qilish zaruriyati bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

XX-asrning ikkinchi yarmida nazariy va amaliy g'oyalarni umumlashtiruvchi yangi gumanitar soha - uzluksiz ta'lim jarayoni sifatida katta yoshdagi insonlarga ta'lim berishning nazariy va amaliy muammolarni yechimini ochib beruvchi androgogika ilmiy-amaliy yo'nalishi paydo bo'ldi.

Ushbu yo'nalishga asos solgan M.Sh.Nouls tomonidan katta yoshdagi insonlarga ta'lim berishning zamonaviy nazariyasi amaliyotini quyidagi tamoyillar asoslab beradi:

- ta'lim oluvchining ijtimoiy-kasbiy ehtiyojlari;
- ta'lim oluvchini motivatsiyalash;
- ta'lim oluvchining beixtiyoriyliigi;
- shaxsiy ehtiyojlarga asoslangan ta'limni individuallashtirish;
- ta'lim olishning mustaqilligi;
- ta'lim olishning selektivligi;
- ta'lim olishda ta'lim oluvchining ijodiy, hayot tajribasidan foydalanish;
- yangi tajribani o'zlashtirishga to'sqinlik qiluvchi shaxsiy ko'nikmalar va eskirgan tajribalari to'g'irlash;
- ta'lim oluvchining amaliy faoliyatidagi ta'lim natijalarni talab qiluvchanligi;
- ta'limning tizimliyligi;
- ta'lim oluvchining rivojlanishi.

Ushbu tamoyillar, katta yoshdagi insonlarning ta'lim berishning asosiy nazariy va amaliy vazifalari e'tirof etilgan didaktik usullardan farqli ravishda ta'lim jarayonini ta'lim beruvchi emas, balkim ta'lim oluvchi yetakchi rol o'ynashi muhimligini taqdim etish mumkin. Bunday hollarda, ta'lim oluvchining vazifasi uning shaxsiy tajribasini aniqlash, tizimlashtirish, shakllantirish, uning bilim ko'nikmalarini to'ldirish va tozalashda yordam berishi muhim hisoblanadi.

Bunda pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy malaka oshirishning tanqidiy masalalarni hal etishning uslubiy ko'rsatmalari katta yoshdagi insonlarning ta'lim jarayoniga "maktab" didaktikasi vazifasini to'g'ridan-to'g'ri o'tkazishga yo'l qo'ymaydigan o'rta va yuqori ta'lim uslubiyoti o'rtasida prinsipial farqqa egaligini ta'kidlaydi.

Bugungi kun informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilarini masofaviy ta'lim texnologiyalari asosida uzluksiz kasbiy rivojlanish, ularning zamonaviy texnologiyalar, o'qitish usullari va fanni o'qitish yuzasidan ta'lim amaliyotidagi so'nggi yutuqlar bilan yangilanib turishini ta'minlash muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Biroq, hozirda informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilarining uzluksiz kasbiy rivojlanishi bilan bog'liq bir qancha muammolar mavjud bo'lib ular quyidagilardan iborat:

Ta'limdagi texnologik o'zgarishlar – informatika va axborot texnologiyalari tez rivojlanayotgan va doimiy rivojlanishga ega bo'lgan soha. Eng yangi texnologiyalar, dasturlash tillari va vositalaridan xabardor bo'lish o'qituvchilar uchun qiyin bo'lishi mumkin, ayniqsa ularni o'qituvchilar yetkazish jarayonlarini bilishi talab etiladi.

Resurs cheklovlari - cheklangan resurslar, ham moliyaviy, ham vaqt, maktablar va ta'lim muassasalarining informatika va axborot texnologiyalari o'qituvchilari uchun etarli tayyorgarlik imkoniyatlarini ta'minlash qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Seminarlar, konferensiyalar va kurslarni moliyalashtirishning etishmasligi ularning kasbiy rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

O'zgarishlarga qarshilik – ba'zi o'qituvchilar o'zgarishlarga chidamli bo'lishi yoki yangi o'qitish metodologiyasi va texnologiyalarini o'zlashtirishni qiyin deb bilishi mumkin. Bu qarshilik ishonchsizlik, muvaffaqiyatsizlik qo'rquvi yoki oddiygina an'anaviy o'qitish usullariga o'rganib qolishdan kelib chiqishi mumkin.

Variativ o'quv dasturlari - o'quv dasturlarining mavjudligi va sifati har xil bo'lishi mumkin. Ba'zi malaka oshirish dasturlari informatika va axborot texnologiyalari o'qituvchilarining o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilmagligi mumkin va ular ushbu sohada samarali o'qitish uchun zarur bo'lgan tegishli ko'nikma va bilimlarni qamrab olmasligi mumkin.

Cheklangan hamkorlik imkoniyatlari - informatika va axborot texnologiyalari o'qituvchilari soha mutaxassislari yoki soha mutaxassislari bilan hamkorlik qilishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. O'qituvchilar va fan yo'nalishi bo'yicha soha amaliyotchilari o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlar kasbiy rivojlanish sifatini oshirishi mumkin, ammo bu aloqalarni o'rnatish har doim ham oson bo'lmasligi mumkin.

Malaka oshirish boshqa yo'nalishi o'quv dasturlari bilan integratsiya - mavjud o'quv dasturlari bilan kasbiy rivojlanish faoliyatini muvofiqlashtirish qiyin bo'lishi mumkin. O'qituvchilarning kasbiy rivojlanish jarayonida o'rgananganlari va o'quv jarayonida kutilayotgan narsalar o'rtasida uzilish bo'lishi mumkin, bu esa yangi ko'nikma va bilimlarni amalga oshirishda qiyinchiliklarga olib keladi.

Vaqt cheklovlari - o'qituvchilar ko'pincha talabchan jadvalarga ega va uzluksiz kasbiy rivojlanish uchun vaqt topish qiyin bo'lishi mumkin. O'qituvchilik mas'uliyati, baholash va boshqa informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilar o'z kasbiy sohasiga tegishli bo'lmagan ortiqcha vazifalarni berilishi, o'qituvchilarga o'zlarining professional kasbiy ko'nikmalarini o'sishlari uchun oz vaqt qoldirishi mumkin.

Kasbiy ko'nikmalarini baholash - informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilarining o'qitish samaradorligiga kasbiy rivojlanish tashabbuslarining ta'sirini o'lchash qiyin bo'lishi mumkin. Ushbu dasturlarning muvaffaqiyatini baholash uchun aniq ko'rsatkichlarning yo'qligi ularning umumiy samaradorligini baholashni qiyinlashtiradi.

Rag'batlantirishning yetishmasligi - informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilarining doimiy kasbiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi tizimli rag'batlantirish mexanizmining yo'qligi. Doimiy ishtiroq bo'lmasa, ba'zi o'qituvchilar o'z malakalarini yangilash uchun vaqt va kuch sarflashga majbur bo'lmasligi mumkin.

Ushbu muammolarni hal qilish informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchilari uchun samarali, moslashtirilgan va mavjud kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini yaratish uchun xizmat qiluvchi omillar sifatida qarashimiz mumkin bo'ladi.

Xulosa. Informatika fani o'qituvchilarni masofaviy ta'lim texnologiyalari asosida uzluksiz kasbiy malaka oshirish kurs mazmuni takomillashtirishga qaratilgan mexanizmlarni rivojlantirish, o'qituvchilarning malaka oshirishga bo'lgan ehtiyojlarini hisobga olgan holda tavsiyalar va kasbiy ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan variativ kurslar ishlab chiqish hamda uzluksiz kasbiy malaka oshirish jarayonlari natijalari bo'yicha o'qituvchilar rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishga, kursdan keyingi pedagogik faoliyatdagi samaradorligini aniqlash va aniqlangan tahlillar asosida tizimni rivojlantirish yuqori natijalarga erishishi mumkin ko'rsatuvchi omillar hisoblanadi. Bu esa, informatika fani o'qituvchilarni masofaviy ta'lim texnologiyalari asosida uzluksiz kasbiy malaka oshirish ta'limi jarayonlarida har tomonlama professional tajribali pedagog shakllantirishga zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ 637-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 25-yanvardagi "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 17-yanvardagi "Xalq ta'limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida"gi 25-son qarori.

4. Abduqodirov A.A., Pardayev A.X., Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. Toshkent, «Fan» nashriyoti 2009 y.
5. Yeldasheva G.V. Masofaviy ta'lim orqali maxsus fan o'qituvchilari malakasini oshirishning o'quv-uslubiy ta'minotini yaratish. P.f.n. ... ol.uchun yozilgan dis. – Toshkent, 2011.
6. R.Jo'rayev, M.Yuldashev, N.Raxmanqulova, A.Baxramov, A.Zakirov. Pedagog kadrlar malakasini uzluksiz oshirish mexanizmini takomillashtirish. O'quv-metodik qo'llanma. Toshkent, 2014.
7. Шарифзянова К.Ш. Проектирование индивидуальной образовательной траектории повышения квалификации педагогов в условиях информационной образовательной среды: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Казан., 2014.
8. "E-Learning and the Science of Instruction" - Ruth C. Clark, Richard E. Mayer, Wiley, 2016.
9. Ibraymov A.E. Umumta'lim maktabi fizika o'qituvchilari masofaviy malaka oshirishlarining ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish. P.f.b.f.d.(PHD) ... ol.uchun yozilgan dis. – Toshkent, 2017.
10. Asqarov A.D. Xalq ta'limi xodimlari malakasini masofadan oshirish tizimini takomillashtirish. P.f.b.f.d.(PHD) ... ol.uchun yozilgan dis. – Toshkent, 2017.